

OBSAH

Předmluva: Lež (<i>Jiří Padevět</i>)	11
Úvod: Umění nezlehčovat (<i>Tomáš Koblížek</i>).....	13

Kapitola 1

Co jsou a co chtějí: Dezinformace a hate speech z hlediska filozofie (<i>Tomáš Koblížek</i>).....	19
1. Dezinformace.....	19
1.1 Dezinformace a misinformace: základní rozlišení.....	21
1.2 Cíle dezinformací a nebezpečí s nimi spojená.....	23
1.3 Nástroje dezinformací.....	28
1.4 Proč věříme dezinformacím?.....	32
1.5 Jak na dezinformace reagovat a proč?.....	40
2. Hate speech.....	44
2.1 Hate speech a verbální šikana: čím se liší?	45
2.2 Jak se hate speech šíří a proč je úspěšná?	49
2.3 Hate speech a konspirační teorie.....	53
2.4 Nebezpečí plynoucí z hate speech	58
3. Regulovat hate speech a dezinformace? Otázka svobody slova.....	63
3.1 Teorie svobody slova založené na pojmu pravdy.....	63
3.2 Teorie svobody slova založené na pojmu demokracie.....	67
3.3 Teorie svobody slova založené na pojmu autonomie	70
3.4 Omezovat, či neomezovat dezinformace a hate speech?.....	73
3.5 Meze protiargumentace.....	78

Kapitola 2

Jak funguje ruská informační agrese a jak se jí můžeme bránit: Dezinformace z hlediska bezpečnostní praxe

<i>(Jakub Kalenský)</i>	82
1. Terminologie.....	82
2. Proč jsou dezinformace důležité.....	88
2.1 Historie.....	94
2.2 Zdroje.....	103
2.3 Účel.....	113
2.4 Jak vypadají.....	119
2.4.1 Dlouhodobé dezinformační operace.....	120
2.4.2 Krátkodobé dezinformační operace.....	132
2.4.3 Ukrajina.....	135
2.5 Jaký mají vliv.....	142
2.6 Shrnutí oddílu.....	148
3. Čtyři linie obrany.....	149
3.1 Linie 1: Detekce, vyvracení, dokumentace.....	151
3.2 Linie 2: Navyšování povědomí.....	154
3.3 Linie 3: Opravování a prevence slabín v informačním ekosystému.....	158
3.4 Linie 4: Omezování, trestání a odstrašování informačních agresorů.....	163
4. Závěr.....	167

Kapitola 3

Nepřavda a nenávist na hraně zákona: Dezinformace a hate speech z hlediska práva *(Monika Hanych)*

<i>(Monika Hanych)</i>	169
1. Jak definuje pojmy hate speech a dezinformace právo?.....	170
1.1 Nenávistné projevy.....	171
1.2 Dezinformace.....	175
2. Jaké znaky musí vykazovat nenávistný projev, aby mohl být podle práva omezen?.....	178
2.1 Nejzávažnější nenávistné projevy: výzvy k násilí či vyloučení ze společnosti.....	180
2.2 Ostatní nenávistné projevy či jinak problematické projevy včetně dezinformačních: jak právo řeší střet svobody projevu a dalších základních práv.....	186
2.3 Nenávistné projevy vůči zranitelným skupinám.....	199
3. Právní úprava a praxe k nenávistným projevům.....	204

3.1 Stíhání nenávisti v číslech.....	204
3.2 Právní předpisy v Česku.....	206
3.3 Odpovědnost za protiprávní druhy projevů.....	211
4. Právní specifika dezinformací: právní nástroje v Česku i zahraničí.....	214
4.1 Právo a dezinformace v Česku	214
4.2 Právo a dezinformace v Evropě.....	219
4.3 Právo a dezinformace o zdraví.....	223
5. Právo, hate speech a dezinformace: stručné shrnutí závěrem	225
Místo závěru: Předsudky a dezinformace v éře AI (<i>Tomáš Koblížek</i>)	227
Literatura.....	232
Jmenný rejstřík.....	260
Věcný rejstřík.....	262
O autorech.....	271
Shrnutí	273
Summary	275

1.3 Nástroje dezinformací

Jak jsme uvedli výše, jedním z klíčových nástrojů dezinformačních kampaní jsou lži. V této části textu však zároveň doplníme, že lži či lživé zprávy nejsou nástrojem jediným. Vedle lží mohou být k manipulaci využívány sugestivní otázky, slabší důkazy, než jaké jsou dostupné, zavádějící metafora nebo logicky nesprávná argumentace. Proto filozofka Sherryl Tuttle Ross navrhuje hovořit o tom, že propaganda, jíž jsou dezinformace klíčovou součástí, využívá jako nástroj manipulace jakékoli epistemicky vadné či defektní informace (*epistémé* znamená v řečtině poznání nebo chápání).²² Filozof Stanley Cunningham podobně mluví o informačních defektech či vadách u zpráv, s nimiž propaganda pracuje.²³ Dezinformace tedy recipientům zprostředkovávají nějak deformované poznatky či informace o světě, přičemž tato deformace může spočívat v tom, že jde o informace nepravdivé, ale může mít také mnoho jiných podob. Budeme zde o nich hovořit.

Podívejme se podrobněji na příklady toho, jaké nástroje mohou být v rámci dezinformačních kampaní používány. Pokud jde o lež jako nejtradičnější nástroj manipulace, tu definuje nesoulad mezi tím, co někdo hlásá, a tím, o čem je přesvědčen, že je pravda. Takovému lhaní přitom nemusí být uskutečňováno jen za pomoci jazyka („V Buče nevražili Rusové, ale Ukrajinci“), ale třeba také za pomoci obrazového materiálu. Příkladem může být množství fotografií s popisky, které se objevily na podzim roku 2023 v návaznosti na napadení Izraele teroristickou organizací Hamás. Jedna z fotografií, která přesáhla sto tisíc zhlédnutí, zobrazovala izraelské vojáky držící zároveň izraelskou a nacistickou vlajku.²⁴ Ve skutečnosti šlo o upravenou fotografii pořízenou během cvičení izraelských vojáků v Maroku v červnu 2023, kde dotyční vojáci drželi zcela jinou vlajku. Jiná dezinformace zase měla formu videa, na němž je mladá dívka pošpiňována hlínou a umělou krví, přičemž má vzniknout dojem, že snímky obětí v Gaze jsou jen divadlo: ve skutečnosti toto video

²² Ross, S. T. (2002). Understanding Propaganda: The Epistemic Merit Model and Its Application to Art. *Journal of Aesthetic Education*, 36(1), 16–30.

²³ Cunningham, S. (2002). *The Idea of Propaganda: A Reconstruction*. New York, NY: Praeger. Významným příspěvkem k filozofickým analýzám propagandy je také kniha: Stanley, J. (2015). *How Propaganda Works*. Princeton, NJ and Oxford: Princeton University Press.

²⁴ Případ byl popsán specializovaným novinářem BBC Shayanem Sardarizadehem: <https://twitter.com/Shayan86/status/1714076178980475122>.

vzniklo v Libanonu.²⁵ Zde tedy máme co do činění s dezinformacemi ve formě lží, které lze vyvrátit poukazem na skutečný stav věcí. V jednom případě se lze pomoci jazyka, v dalších případech pomocí obrazu.

Na lež však nelze převádět jiný významný nástroj dezinformačních kampaní, jímž je výše zmíněná logicky nesprávná argumentace. Zde chyba či vadnost daného tvrzení nespočívá v nesouladu mezi tím, co je skutečný stav věcí, a tím, co někdo tvrdí, ale v nesouladu s logikou: tedy v nesprávném vyvozování jednoho tvrzení z jiného.²⁶ Příkladem budiž argument, který vychází z pravdivých tvrzení, že v České republice jsou volná pracovní místa a že tato místa nyní získávají lidé, kteří uprchli z Ukrajiny. Z řečeného pak může být v rámci dezinformační kampaně vyvozeno, že „Ukrajinci tedy berou Čechům práci“.

Toto vyvození je zjevně logicky pokřivené: na základě výroků, které sice jsou pravdivé (existují volná místa a ta obsazují Ukrajinci), někdo nesprávně usuzuje, že místa jsou obsazována *na úkor* českých občanů. Chyba spočívá v tom, že premisy příslušného úsudku se nijak nevyjadřují o tom, že stejná místa, na něž jsou Ukrajinci přijímáni, jsou požadována také Čechy – možná jde o místa, na která se nikdo dosud nehlásil.

Stejně jako chybná argumentace překračují hranice lži také sugestivní otázky, které jsou rovněž běžně používány v rámci dezinformačních kampaní.²⁷ Příkladem může být titulek na některém alternativním webu hlásající: „Stojí někdo za kampaní na podporu očkování proti covidu?“ Otázka netvrdí, ale pouze sugeruje fakt, že hlavní motivací pro vývoj vakcín není snaha zabránit šíření nemoci, ale něčí zájmy, které se nutně nekryjí se snahou pomáhat. Nejde tedy formálně vzato o lež, o záměrně klamavé tvrzení o skutečnosti: titulek má charakter dotazu. Tato otázka však jistě nepodložené tvrzení o kampani na podporu očkování

²⁵ Associated Press. (2023). Israel-Hamas War: Here Are the Facts as Misinformation Spreads. <https://apnews.com/article/israel-hamas-war-fact-check-e829d1dddc-c2dad0f5f99cf62ef353ad>.

²⁶ Různé typy logicky nesprávné argumentace používané v dezinformacích či fake news popisují Musi, E., Aloumpi, M., Carmi, E., Yates, S. & O'Halloran, K. (2022). Developing Fake News Immunity: Fallacies as Misinformation Triggers During the Pandemic. *Online Journal of Communication and Media Technologies*, 12(3), e202217. <https://doi.org/10.30935/ojcm/12083>.

²⁷ Obdobnému fenoménu se věnují Fichman, P. & Vaughn, M. (2021). The Relationships Between Misinformation and Outrage Trolling Tactics on two Yahoo! Answers Categories. *Journal of the Association for Information Science and Technology*, 72(12), 1498–1510.

naznačuje. Důvod, proč někdo použije otázku spíše než výslovné konstatování, je zřejmý. V případě, že bude proti titulku namítnuto, že je zavádějící, může se jeho autor bránit, že nešlo o tvrzení, ale pouze o otázku.

S podobným záměrem jsou v rámci dezinformačních kampaní využívány také manipulativní metafory.²⁸ Příkladem zde může být termín „komise smrti“ (death panel), který v roce 2009 zpopularizovala americká politička Sarah Palin. Tento termín měl označovat skupiny lékařů, které ve Spojených státech údajně budou rozhodovat o tom, zda si určití pacienti zaslouží lékařskou péči. Ve skutečnosti však pouze existoval plán v rámci zdravotnické reformy prezidenta Baracka Obamy hradit mj. dobrovolné rozhovory pacientů s lékaři o péči v závěru života. Znovu je důležité si všimnout, že tato úspěšně se šířící metafora byla manipulativní, aniž by šlo technicky vzato o lež. Metafora totiž nepodává nepravdivou informaci ve formě explicitních tvrzení o nějakém stavu věcí. Pouze tuto informaci naznačuje či sugeruje podobně jako manipulativní otázky.

Jiným hojně využívaným nástrojem manipulace, který zahrnuje epistemický defekt, je používání slabšího z dostupných důkazů nebo předkládání výroků tvrdících s jistotou něco, o čem dotýčný vědomě jistotu nemá.²⁹ Příkladem použití slabších důkazů budiž situace, kdy někdo disponuje dvěma tematicky shodnými studiemi o možnostech prevence před onemocněním covid-19, ale používá jen tu, která vycházela z experimentu s menším počtem respondentů. Ta více vyhovuje šířiteli dezinformací, například mu umožňuje vyvrátit názor odborníků, kteří doporučují očkování a jejichž názor potvrzuje studie s více respondenty. Argument zamlčující silnější důkaz je v tomto ohledu epistemicky defektní: nevyužívá průkaznější poznatky, ačkoli jsou k dispozici.

Pokud jde o dezinformace manipulující s mírou jistoty, jako příklad lze uvést situaci, kdy si nejsem jistý, jaký je původ covidu-19, a přesto veřejně předkládám jako jisté tvrzení o jeho původu. Toto tvrzení je také epistemicky defektní informací, jež může být součástí dezinformační kampaně: zamlčuje něčí nejistotu, a to znovu za tím účelem, aby bylo manipulováno s míněním druhých, například aby byly znevěrohodněny

²⁸ O tomto případě informují např. Lawrence, R. G. & Schafer, M. L. (2012). Debunking Sarah Palin: Mainstream News Coverage of „Death Panels“. *Journalism*, 13(6), 766–782.

²⁹ O používání slabšího důkazu hovoří např. Gelfert, A. (2021). What is Fake News? In: Hannon, M. & Ridder, J. (eds.), *The Routledge Handbook of Political Epistemology*. London: Routledge, 173.

bezpečnostní či zdravotnické instituce jako někdo, „kdo nechce říkat všechnu pravdu“, o níž já údajně mám jisté poznání.

Konečně nástrojem dezinformací mohou být také zprávy anglicky označované technickým termínem „bullshit“, jež lze přeložit jako „žvást“. Tento termín zavedl do teoretických debat americký filozof Harry Frankfurt, aby jím popsal výroky, které nelze chápat jako pouhé lži.³⁰ Lhář záměrně šíří nepravdu, zatímco autorovi žvástu je lhostejné, zda to, co říká, je pravda či nepravda – říká jen to, co právě vyhovuje jeho záměrům. Příkladem mohou být výroky Donalda Trumpa během prezidentské kampaně v roce 2024. Trump pronášel nepravdivá tvrzení, podle nichž haitští přistěhovalci ve Spojených státech pojídají kočky a psy.³¹ Zde bylo zřejmé, že prezidentskému kandidátovi jednoduše nezáleží na tom, zda výrok odpovídá či neodpovídá skutečnosti. Nadhodil ho pouze proto, aby se prezentoval jako člověk odůvodněně bojující proti migraci.

Z tohoto přehledu nástrojů využívaných v rámci dezinformačních kampaní plyne dvojí poučení. Zaprvé, pro vypořádávání se s dezinformacemi se nelze vždy omezit na ověřování faktů, tzv. fact checking. Velká část dezinformací nevyužívá jako nástroj lži o nějakých faktech: může jít právě o pokřivenou argumentaci – zde je třeba logická analýza – nebo sugestivní otázky či metafory – zde je pomocí lingvistické analýzy nejprve nutné ukázat, jaká tvrzení se za daným projevem skrývají.

Zadruhé, při posuzování vážnosti problému, jímž dezinformace jsou, bychom se neměli věnovat jen tomu, kolik ve společnosti koluje lží. Pokud průzkum ukáže, že ve společnosti aktuálně koluje jen málo lží na nějaké téma, ještě to neznámá, že v ní koluje málo epistemicky vadných výroků, které mohou být využívány k manipulaci s veřejným míněním. Vedle lží může jít například o výroky opírající se o záměrně pokřivenou argumentaci nebo výroky využívající slabší důkaz. Při posuzování vážnosti dezinformací musí tedy být množina zkoumaných jevů širší, nelze se omezovat na záměrně šířené nepravdy.

³⁰ Frankfurt, H. G. (2005). *On Bullshit*. Princeton: Princeton University Press.

³¹ Wendling, M. & Merlyn, T. (2024). Donald Trump Repeats Baseless Claim about Haitian Immigrants Eating Cats and Dogs in Springfield, Ohio. *bbc.com*. <https://www.bbc.com/news/articles/c77128myezko>.

1.4 Proč věříme dezinformacím?

Představme si někoho, kdo během migrační krize roku 2015 pravidelně šíří informace o tom, že uprchlická vlna je výsledkem spolčení vlivných elit, politiků, novinářů a předáků neziskových organizací, kteří mají za cíl nahradit „původní evropské obyvatelstvo“ „neevropským“. Tento příklad není nijak smyšlený: konspirační teorie „velké výměny“, kterou předložil francouzský politický aktivista Renaud Camus, pracuje právě s touto dezinformací, jež se dodnes úspěšně šíří.³² Otázka zní, proč někteří lidé důvěřují takovýmto zprávám až do té míry, že jsou například ochotni tvrdě polemizovat s kýmkoli, kdo o řečeném pochybuje, nebo odloučit se od rodiny, pokud smýšlí jinak.

Abychom tomuto problému mohli lépe porozumět, je třeba nejprve rozlišit dva různé fenomény: skutečné *přesvědčení* o pravdivosti nějaké dezinformace a *výroky* či *tvrzení* zahrnující dezinformaci. Důvodem pro toto rozlišení je fakt, že tvrdit či hlásat něco – v tomto případě, že „migrační vlna je výsledkem spiknutí“ – ještě neznamená věřit v to, co je hlášáno. Veřejné proklamování nepravdivých výroků může být například jen snahou dát signál, že někdo sympatizuje se skupinou lidí, kteří se staví radikálně proti některým opatřením Evropské unie a kteří s podobnými dezinformacemi pracují.³³ Šíření dané dezinformace je tedy pouze signálem typu „patřím k vám“.

V této souvislosti se rovněž někdy hovoří o „cheerleadingu“, tj. roztleskávání, nebo také o „expresivním raportování“, jež je formou vyjadřování podpory pro nějakou skupinu či sounáležitosti s ní.³⁴ Autor daných proklamací přitom nemusí mít jasno o tom, čemu skutečně věří, nebo nemusí věřit, že opak toho, co říká, je nepravdou. Stejně tak může jít jen o populistického politika, který proklamováním dezinformací

³² O této dezinformaci podrobně referují Obaidi, M., Kunst, J., Ozer, S. & Kimel, S. Y. (2022). The „Great Replacement“ Conspiracy: How the Perceived Ousting of Whites Can Evoke Violent Extremism and Islamophobia. *Group Processes & Intergroup Relations*, 25(7), 1675–1695. <https://doi.org/10.1177/13684302211028293>.

³³ K tomu podrobněji viz Peterson, E. & Iyengar, S. (2020). Partisan Gaps in Political Information and Information-Seeking Behavior: Motivated Reasoning or Cheerleading? *American Journal of Political Science*, 65(1), 133–147. <https://doi.org/10.1111/ajps.12535>.

³⁴ K fenoménu roztleskávání viz Deluggi, N. & Ashraf, C. (2023). Liars, Skeptics, Cheerleaders: Human Rights Implications of Post-Truth Disinformation from State Officials and Politicians. *Hum. Rights Rev.*, 24, 365–387. <https://doi.org/10.1007/s12142-023-00697-1>.

tohoto typu sbírá body u lidí, kteří dané nepravdě věří. Sám ji ve skutečnosti může považovat za absurdní.

Tento bod dále rozvádí filozofka Jeniffer Saul.³⁵ Podle ní žijeme v době, kdy někteří politici běžně formulují očividně nepravdivá tvrzení typu „Hillary Clinton je členkou kabalistické sekty pedofiů vzývajících ďábla“, aniž by jim věřili. Tyto extrémní nepravdy někdo tvrdí nikoli proto, aby někoho oklamal, ale pouze proto, aby dal najevo, že stojí nad pravidlem „říkej pravdu“, tedy aby signalizoval, že je mimořádnou autoritou, pro niž obecně platný požadavek „říkej pravdu“ neplatí.

V tomto oddíle nás však budou zajímat případy, kdy někdo skutečně obsahu dezinformací věří nebo je o jejich pravdivosti ve významné míře přesvědčen. V odborné literatuře se hovoří o tom, že dochází k „mispercepci“ – důvěře v nějakou dezinformaci.³⁶ Jak jsme uvedli výše, lidé, kteří podléhají této víře, už nešíří dezinformace, ale misinformace: nechtějí s nikým manipulovat, věří, že předávají nemanipulativní zprávu, ačkoli to tak není. Toto rozlišení je důležité: jinak je třeba komunikovat s někým, kdo záměrně šíří lži, jinak s tím, kdo je oklamán.

Běžně se uvádějí tři množiny důvodů vysvětlujících, proč lidé podléhají dezinformacím či proč se dezinformace mohou šířit: důvody sociální, psychologické a technologické.

Pokud jde o sociální aspekt šíření dezinformací, výzkumy ukazují, že lidé často podléhají zavádějícím informacím, jelikož mají tendenci přijímat přesvědčení odpovídající jejich skupinové identitě.³⁷ Příkladem může být fakt, že ještě v devadesátých letech měli příznivci konzervatismu ve Spojených státech více sklon než liberálové věřit vědcům ohledně existence klimatické změny. Situace se ovšem změnila, jakmile vrcholní politici Republikánské strany začali projevovat skepticismus vůči tvrzení vědců. Z otázky klimatické změny se stalo polarizační téma a součástí identity konzervativního politika či voliče byla určitá míra nedůvěry

³⁵ Saul, J. M. (2024). *Dogwhistles and Figleaves: How Manipulative Language Spreads Racism and Falsehood*. Oxford: Oxford University Press.

³⁶ Přehledový text k tématu nabízí Nyhan, B. (2020). Facts and Myths about Misperceptions. *Journal of Economic Perspectives*, 34(3), 220–236. <https://doi.org/10.1257/jep.34.3.220>.

³⁷ K tématu viz např. Nikolov, D., Flammini, A. & Menczer, F. (2021). Right and Left, Partisanship Predicts (Asymmetric) Vulnerability to Misinformation. *Harvard Kennedy School Misinformation Review*, 1(7). <https://doi.org/10.37016/mr-2020-55>.

stran tvrzení vědců o existenci klimatické změny a důvěra vůči tvrzením, která klimatickou změnu popírala.³⁸

Obdobný problém ovšem brzy nastal také u příznivců protilehlého tábora. Mnoho příznivců Demokratické strany mělo sklon věřit dezinformaci, že útoky z 11. září 2001 jsou výsledkem spiknutí zosnovaného kruhy okolo George W. Bushe.³⁹ Zčásti šlo jen o způsob, jak vyjádřit svou politickou identitu, tedy svou opozici vůči Republikánům. Zčásti šlo však také o autentické přesvědčení dané důvěrou v autority demokratického bloku, které s podobnou myšlenkou veřejně koketovaly.

Právě v tomto kontextu se čím dál častěji hovoří o tom, že víra v pravdivost dezinformací daná skupinovou příslušností může být dále podporována z čistě ekonomických důvodů.⁴⁰ Internetový blog, podcast či zpravodajský web mohou šířit epistemicky vadné informace, které dobře zní některé ze stran, a mohou tím spíš přitáhnout její pozornost. Jednoduše řečeno, existující polarizace může vyvolávat poptávku po informacích, které vyhovují příslušnému táboru, a dané médium na tuto poptávku odpovídá. Například titulky „Průzkum ukázal, že ženy nestojí o kariéru“, který nějaký novinář použije pro shrnující článek o studii, která nic takového netvrdí, přitáhne pozornost té části konzervativního tábora, pro niž tato informace potvrzuje její přesvědčení o určité roli žen ve společnosti. Naopak titulky „Vláda novými zákony podporuje rasismus“ nad článkem o opatřeních, která jen při nevstřícné interpretaci mohou vést k určitým typům diskriminace, zase přitáhne pozornost části protilehlého politického tábora. Z manipulace s informacemi, která počítá s polarizovanou společností, se tak může stát součástí obchodního modelu daného média, které dále prohlubuje rozhádanost a dále podporuje klamná přesvědčení.

Důležitým aspektem společenských důvodů pro důvěru v dezinformace je to, že odolnost vůči nim zde nutně nezávisí na vzdělání nebo informovanosti čtenářů či posluchačů.⁴¹ Výzkumy ukazují, že i vzdělaní lidé budou snáze podléhat dezinformacím, pokud tyto zprávy potvrzují

³⁸ O tomto případě hovoří Tesler, M. (2018). Elite Domination of Public Doubts About Climate Change (Not Evolution). *Political Communication*, 35(2), 306–326.

³⁹ Rasmussen Reports (2007). 22% Believe Bush Knew about 9/11 Attacks in Advance. https://www.rasmussenreports.com/public_content/politics/current_events/bush_administration/22_believe_bush_knew_about_9_11_attacks_in_advance.

⁴⁰ Viz např. Benkler et al. (2018, 280).

⁴¹ Klasickou studií je zde: Kahan, D. M. (2015). Climate-Science Communication and the Measurement Problem. *Political Psychology*, 36, 1–43.

přesvědčení charakteristická pro skupinu, s níž se ztotožňují. Svoje kritické schopnosti budou tito lidé uplatňovat spíše jen u informací, které jejich přesvědčením neodpovídají. Mezi popírači klimatické změny a lidmi, kteří spojují 11. září s tajným spiknutím, je tak možné nalézt i vzdělance.

Vedle těchto společenských faktorů podporují víru v dezinformace psychologické faktory. Hovoří se především o tzv. kognitivních zkresleních (cognitive biases).⁴² Ta lze definovat jako sklony naší mysli k úko-nům, jež umožňují, že snadněji přijímáme defektní informace o světě. Tyto sklony mohou být více či méně silné u různých jednotlivců a lze je odbourávat. Nejde tedy o nutné rysy naší mysli, ale o různě podmíněné sklony.

V souvislosti s dezinformacemi se nejčastěji mluví o potvrzujícím zkreslení (confirmation bias). Toto zkreslení spočívá v tom, že podvědomě vyhledáváme či stvrzujeme informace, které odpovídají našim dosavadním přesvědčením, a spolu s tím se vyhýbáme zprávám nebo odhlížíme od informací, které by tato naše přesvědčení vyvracely.⁴³ Například lidé nedůvěřující v jinou než homeopatickou léčbu budou automaticky upřednostňovat či vyhledávat informace o očkování, které jejich přesvědčení podporují. Mohou tedy být podvědomě důvěřivější k informaci, že kampaň ve prospěch očkování se neopírá o odborné analýzy, ale je jen výsledkem spiknutí mocných. Tito lidé také budou podvědomě odhlížet od dat, která výhody očkování potvrzují.

Tento předsudečný výběr informací pak někdo může uplatňovat rovněž ve vztahu k paměťovým obsahům, které narušují jeho přítomné přesvědčení. Odpůrci očkování si tak mohou pamatovat spíše to, jak vakcinace někomu v jejich okolí uškodila, a mohou vytěsňovat z paměti fakt, že mnohým jiným pomohla. Stejně tak může existovat snaha předem se vyhýbat situacím, v nichž by naše přesvědčení mohla být nabourána. Zde se hovoří o tzv. selektivní expozici.⁴⁴ Vyhýbáme se „budoucnosti“, která by neodpovídala našim přesvědčením. Například se podvědomě nebudeme chtít sejit s někým, komu očkování zjevně pomohlo.

⁴² Přehled těchto zkreslení poskytuje Korteling, J. E. & Toet, A. (2022). Cognitive Biases. In: Della Sala, S. (ed.), *Encyclopedia of Behavioural Neuroscience*, Elsevier, 610–619 (ebook).

⁴³ Podrobně se tomuto zkreslení věnuje Peters, U. (2022). What is the Function of Confirmation Bias? *Erkenntnis*, 87(3), 1351–1376.

⁴⁴ Tento fenomén popisuje Stroud, N. J. (2010). Polarization and Partisan Selective Exposure. *Journal of Communication*, 60(3), 556–576.